

NUTQIDA KAMCHILIKKA EGA BO'LGAN BOLALARNING O'YIN FAOLIYATINING SHAKLLANISHI

Shukurova Ozoda Nodir Qizi

Abdulla Qodiriy Nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya (Logopediya)
Yo'nalishi 3 – Kurs - 519.22 Guruh talabasi

Anatatsiya:

Ushbu maqolada nutqida kamchilikka ega bo'lgan bolalarning o'yin faoliyatining shakllanishi, o'yinlarning kommunikativ, ijtimoiy va psixologik rivojlanishdagi o'rni, shuningdek logopedik ish jarayonida o'yin metodlaridan foydalanish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'yin faoliyati orqali nutqiy kamchiliklarga ega bo'lgan bolalarda muloqot, eshitish, tushunish va o'zini ifoda etish ko'nikmalari samarali rivojlanadi.

Kalit so'zlar: nutq kamchiligi, o'yin faoliyati, logopediya, kommunikativ rivojlanish, ijtimoiylashuv

Kirish

O'yin bolaning psixofizik rivojlanishida tabiiy va asosiy faoliyat turi bo'lib, uning shaxsiy, nutqiy va ijtimoiy jihatlarini rivojlantiradi. Nutqida kamchilikka ega bo'lgan bolalarda bu faoliyat ayniqsa muhim, chunki ular orqali bola nutqiy nuqsonlarini yengib o'tishda yordam oladi. O'yin faoliyati bolaning o'z tengdoshlari bilan muloqot qilish, his-tuyg'ularini ifodalash, o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga imkon beradi. Nutqiy kamchilikka ega bolalarda o'yin faoliyatining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar Nutqiy kamchilikka ega bo'lgan bolalarda o'yin faoliyati rivojlanishiga bir nechta omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi: Nutq buzilishining darajasi va turi – engil darajadagi fonematik buzilishlar bilan og'rigan bolalarda o'yin faoliyati nisbatan tabiiy kechadi, og'ir darajadagi umumiy nutqiy rivojlanish kechikkan bolalarda esa o'yinlarni tashkil qilishda maxsus metodlarga ehtiyoj ortadi. Oilaviy muhit va psixologik qo'llab-quvvatlash – ota-onalar tomonidan qo'llab-quvvatlangan, ijobiy emotsional muhit yaratilgan bolalar o'yin orqali tezroq ijtimoiylashadi. Pedagog va logopedning metodik yondashuvi – o'yinlar bolaning qiziqishlariga mos ravishda tanlansa, bu jarayon nutqni tiklashga katta hissa qo'shadi.

Maxsus o'yin shakllari: Sensor o'yinlar – masalan, “Tanla va ayt!”, “Ko'zini yum va top” kabi o'yinlar orqali bola eshitish, ko'rish, sezish orqali idrokini faollashtiradi. Simvallashtirilgan rolli o'yinlar – nutqiy ijtimoiy rollar (o'qituvchi, onasi, shifokor) orqali bolalar gapirishga da'vat etiladi. Grafik o'yinlar – rasmlarni nomlash, voqea ketma-ketligini aytib berish, so'zlardan hikoya tuzish kabi mashqlar bola tasavvurini kengaytiradi.

Logopedik darslarda o'yin texnologiyalarining bosqichlari

1. Motivatsiya bosqichi – o'yin orqali bolaning qiziqishini uyg'otish: masalan, “Qiziqarli sirli sumka”, “Kim tezroq topsa”.

2. Asosiy faoliyat bosqichi – mashq o‘yini: gap tuzish, so‘z tanlash, tovush ajratish.

3. Natija va mustahkamlash – bolaning muvaffaqiyati rag‘batlantiriladi, kichik sovrinlar, “Ajoyib nutq egasi” yorliqlari beriladi.

Zamonaviy texnologiyalar yordamida o‘yin faoliyati

Bugungi kunda nutqiy kamchilikka ega bolalar bilan ishlashda interaktiv dasturlar, mobil logopedik ilovalar, sensor doskali o‘yinlardan foydalanish tajribalari kengaymoqda. Masalan, “Logodiki”, “Rechi+”, “ArbaPlay” kabi ilovalar o‘zbek va rus tilida ham mavjud bo‘lib, bolani mustaqil mashg‘ulotga undaydi nutqida kamchilikka ega bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan o‘yin faoliyati ularning muloqotga bo‘lgan ehtiyojini rag‘batlantiradi, psixologik holatini ijobiy tomonga o‘zgartiradi va ijtimoiy moslashuvchanligini kuchaytiradi. O‘yin pedagogik-psixologik va logopedik vosita sifatida o‘z dolzarbligini yo‘qotmaydi, balki zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashgan holda yanada samarali tus olmoqda.

1. Nutqiy kamchiliklar va ularning rivojlanishga ta’siri

Nutqiy kamchiliklar — bu bolaning tovush talaffuzida, so‘z boyligida, grammatik tuzilmalardan foydalanishda yoki muloqot qilishda duch keladigan buzilishlardir. Bunday muammolar bolaning o‘yin faoliyatida, do‘stlar orttirishda, maktabgacha tayyorgarlik bosqichida sezilarli darajada salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

2. O‘yin faoliyatining ahamiyati

O‘yinlar bolada tabiiy ravishda so‘zlashish istagini uyg‘otadi, bu esa logopedik mashg‘ulotlar samaradorligini oshiradi. O‘yin orqali bola eshitish, tinglash, tushunish, so‘z tanlash va gap tuzish kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

3. Logopedik ishda o‘yin metodlari

Logopedik jarayonlarda o‘yinlar ikki asosiy maqsadga xizmat qiladi: Tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish: fonematik eshituvni rivojlantirishga yo‘naltirilgan o‘yinlar (masalan, “To‘g‘ri ayt!”).Leksik-grammatik ko‘nikmalarni shakllantirish: “Kim nima qiladi?”, “Nimani ko‘rding?” kabi o‘yinlar yordamida. O‘yinlar bola psixologiyasiga mos, ijobiy emotsiyalar uyg‘otadigan tarzda bo‘lishi kerak. Har bir bola uchun yoshi, nutq darajasi, individual qobiliyatlariga qarab mos o‘yin tanlanadi. Nutqiy kamchiliklarga ega bo‘lgan bolalar bilan ishlashda o‘yin faoliyati asosiy metodik vositalardan biri hisoblanadi. O‘yinlar yordamida bola o‘zini erkin his qiladi, o‘z fikrini ifoda eta boshlaydi va jamiyatga moslashadi. Shu bois, logopedik mashg‘ulotlarda o‘yin elementlariga keng o‘rin berilishi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. G‘ofurova M. Logopediya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
2. Vygotsky L.S. Play and its role in the mental development of the child. – 1967.
3. Ахутина Т.В., Артемьева Е.Ю. Игровая деятельность и её роль в развитии детей с ОВЗ. – Москва: Просвещение, 2019.
4. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. – Harvard University Press, 1979.
5. Shodmonova D.R. Maxsus pedagogika asoslari. – Samarqand, 2021
6. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. Logopedik ishni tashkil etish bo‘yicha uslubiy qo‘llanma, 2023.